

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Пахомова Т.Г., Савицька Г.І.

**ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЩОДО
ВВЕДЕННЯ НОВОГО СТАНДАРТУ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Методичні рекомендації

Черкаси
2012

Викладання іноземної мови в початковій школі щодо введення нового стандарту початкової освіти. Методичні рекомендації / Пахомова Т.Г., Савицька Г.І.- Черкаси: ЧОПОПП, 2012. – 20 с.

АВТОРИ:

Пахомова Т.Г., кандидат педагогічних наук, завідувач кабінету іноземних мов Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради;

Савицька Г.І., методист кабінету іноземних мов Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондар Т. І., кандидат філософських наук, доцент Черкаського державного технологічного університету;

Бірко Л. В., вчитель-методист Чигиринської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Чигиринської районної ради

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол №2 від 30.05.2012 року

Вступ

Проблема викладання іноземної мови в школі в даний час особливо актуальна, тому що зміни в характері освіти все більш явно орієнтують її на «вільний розвиток людини», а творчу ініціативу, самостійність учнів, конкурентоспроможність, мобільність майбутніх фахівців. Відомо, що метою навчання іноземної мови є формування комунікативної компетенції, що включає в себе як мовну, так і соціокультурну компетенцію, бо без знання соціокультурного тла не можна сформувати комунікативну компетенцію навіть в обмежених межах. Вивчення іноземної мови покликане сформувати таку особистість, яка здатна і бажає брати участь в міжкультурній комунікації. Але таку особистість неможливо сформувати без знань про соціокультурні особливості країни, що вивчається. Вивчення мови і культури одночасно забезпечує не тільки ефективне досягнення практичних, загальноосвітніх і розвиваючих цілей, а й містить значні можливості для виклику і подальшої підтримки мотивації учнів.

У 2012-2013 навчальному році вперше в Україні вводиться вивчення іноземної мови з першого класу.

Той факт, що в новій модернізованій школі іноземну мову пропонується вивчати з 1-го класу, є визнанням об'єктивно існуючого соціального інтересу до вивчення іноземних мов і підтвердженням важливості предмета для реалізації перспективних завдань різнобічного розвитку особистості.

Вивчення іноземної мови в даному віці корисно всім дітям, незалежно від їх стартових здібностей, оскільки воно:

- стимулює мовленнєвий і загальний розвиток дітей і підвищує загальноосвітню цінність початкового навчання, як фундаменту загальної освіти;
- створює сприятливу вихідну базу для оволодіння іноземною мовою, а також для подальшого навчання мови;
- залучає дітей до культури інших народів, формуючи тим самим загальнолюдське свідомість;
- має безумовно позитивний вплив на розвиток психічних функцій дитини: її пам'яті, уваги, мислення, сприйняття, уяви;
- забезпечує можливість більш раннього завершення вивчення першої мови і підключення другої.

I. Специфіка уроку іноземної мови на початковому етапі навчання

Урок іноземної мови має свою специфіку, оскільки, на відміну від інших предметів, в якості основної мети навчання висувається формування комунікативної компетенції учнів. В даний час метою оволодіння іноземною мовою вважається прилучення до іншої культури та участь в діалозі культур. Ця мета досягається шляхом формування здатності до міжкультурної комунікації. Саме викладання, організоване на основі завдань комунікативного характеру, навчання іншомовної комунікації, використовуючи всі необхідні для цього завдання і прийоми є відмінною особливістю уроку іноземної мови.

Іншомовна комунікація базується на теорії мовної діяльності. Комунікативне навчання іноземної мови носить діяльнісний характер, оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою «мовної діяльності» яка, в свою чергу, служить для вирішення завдань продуктивної людської діяльності в умовах «соціальної взаємодії» людей, які спілкуються. Учасники спілкування намагаються вирішити реальні і уявні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови.

Діяльнісна сутність комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови реалізується в умовах гуманістичного підходу до навчання. При такому підході створюються позитивні умови для активного і вільного розвитку особистості в діяльності. У загальному вигляді ці умови зводяться до наступного:

- учні отримують можливість вільного вираження своїх думок і почуттів у процесі спілкування;
- кожен учасник спілкування залишається у фокусі уваги інших;
- учасники спілкування відчують себе в безпеці від критики, переслідування за помилки і покарання.

При гуманістичному підході до навчання зникають характерні для навчального процесу пізнавальні бар'єри, які знижують мотивацію учнів, спонукають їх до дратівливості.

Гуманістичний підхід передбачає навчання, центроване на учня. Це означає, що взаємодіючі між собою учні є центром пізнавальної активності на уроці.

Підбиваючи підсумок вищесказаному, необхідно підкреслити важливість взаємодії і співробітництва учнів, а також мовного завдання для організації комунікативного засвоєння мови. Комунікативне навчання включає формування комунікативної концепції, тобто внутрішньої готовності і здатності до мовного спілкування, орієнтує учнів на «входження» в інший культурний простір. Для такого навчання характерні, насамперед, нетрадиційні форми проведення занять.

Під початковим етапом в середній школі розуміється період вивчення іноземної мови, що дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, необхідні і достатні для їх подальшого розвитку та вдосконалення в курсі вивчення предмета. В даному посібнику до початкового етапу ми відносимо 1-

4 класи загальноосвітніх навчальних закладів. Щоб закласти основи комунікативної компетенції, потрібний досить тривалий термін, тому що учням потрібно з перших кроків ознайомитися з мовою, що вивчається як засобом спілкування. Це означає, що вони повинні вчитися розуміти іншу мову на слух (аудіювання), висловлювати свої думки (говоріння), читати, тобто розуміти іншомовний текст, прочитаний про себе, і писати, тобто навчитися користуватися графікою і орфографією іноземної мови при виконанні письмових завдань, спрямованих на оволодіння читанням і усним мовленням, або вміти письмово викладати свої думки. Дійсно, щоб закласти основи по кожному з перерахованих видів мовної діяльності, необхідно накопичення мовних засобів, що забезпечують функціонування кожного з них на елементарному комунікативному рівні, що дозволяє перейти на якісно новий щабель їх розвитку в подальшому.

Початковий етап важливий ще й тому, що від того, як іде навчання на цьому етапі, залежить успіх в оволодінні предметом на наступних етапах. Не можна не погодитися з англійським методистом Г. Пальмером, який надавав дуже великого значення початку у вивченні іноземної мови. Так, він писав: «Подбайте про перші два етапи, а інші будуть піклуватися про себе». Хоча в цьому висловлюванні крім елементарного щаблю згадується і проміжний, це не знімає важливості першого, тобто початкового етапу.

Крім того, саме на початковому етапі реалізується методична система, покладена в основу навчання іноземної мови, що з перших кроків дозволяє вчителю увійти в цю систему і здійснювати навчально-виховний процес у відповідності з її основними положеннями.

Ще в 1947 році І.В. Рахманов писав: «... більшість методів (мається на увазі напрям, система навчання), істотно відрізняються один від одного тільки на елементарному ступені навчання, а для просунутого ступеню або зовсім не розроблені, або мало відрізняються один від одного навіть у методистів, що належать до протилежних таборів...»

Як відомо, побудова початкового етапу може бути відмінною щодо мовного матеріалу, його обсягу, організації, послідовності у формуванні та розвитку усного та писемного мовлення, врахування умов, в яких здійснюється навчально-виховний процес; розкриття потенційних можливостей самого предмета у вирішенні виховних, освітніх і розвиваючих завдань, що стоять перед школою.

Саме тому початковий етап у вивченні іноземної мови дозволяє закласти основи комунікативної компетенції, необхідні і достатні для їх подальшого розвитку та вдосконалення в курсі вивчення предмета.

II. Психологічні основи навчання іноземної мови в молодшому шкільному віці

Експерименти останніх років підтвердили, що заняття іноземною мовою розвивають дітей, перш за все, їх логічне мислення, піднімають їх освітній і культурний рівень, спостерігається позитивний вплив вивчення іноземної мови та на знання рідного. Тривалість сенситивного, тобто найбільш сприятливого для початку вивчення іноземної мови, періоду психологи трактують по-різному, але найбільш часто вони сходяться на періоді з 4 до 8 років. Фізіологи вважають, що існує біологічний годинник мозку, також як існують в часі етапи розвитку залоз внутрішньої секреції дитини. Дитина до 9 років - фахівець у володінні мовою. Після цього періоду мозкові механізми мови стають менш гнучкими і не можуть так легко пристосовуватися до нових умов. Після 10 років дитині доводиться долати безліч додаткових перешкод. Мозок дитини має спеціалізовану здатність засвоєння мови, але з віком вона зменшується. Швидкість і міцність запам'ятовування іншомовного матеріалу в цьому віці пояснюється як переважанням механізмів довготривалої пам'яті, так і наявністю імпрінга (вдруковування матеріалу в свідомість за умови наявності необхідного стимулу та мотивації).

Психологи визначають час для імпрінга до 8 років. Хоча у цього віку є деякі обмеження, на які люблять посилалися противники раннього навчання: наприклад, обсяг пам'яті у дитини справді менший, ніж у дорослого, але і її мовні потреби теж менші. Є всі підстави вважати, що саме заняття мовою сприяють поступовому збільшенню обсягу пам'яті. В даний час можна вважати доведеним, що за уявною легкістю оволодіння мовним матеріалом дітьми, навіть у природному середовищі, стоять складні процеси, побудовані не на імітації, а на узагальненні, хоча і внутрішньо неусвідомленому. Встановлено також, що дитина опановує другою мовою легше, ніж дорослий, тільки в умовах життєво важливого для неї спілкування, джерелом якого для даного віку є навчальна гра. Інтерес до можливості реального включення в нову гру забезпечує справжню внутрішню мотивацію вивчення іноземної мови дітьми.

Ігрова діяльність є провідною для дитини від 3 до 8 років і її значення не втрачається в початковій школі. Навчальні можливості гри на іноземній мові відзначали багато відомих педагогів: Л.В. Виготський і Д.Б. Ельконін. Великий російський педагог Ушинський, вважав, що при правильній організації навчального процесу навчання дітей іноземної мови повинно починатися з дошкільного віку. Ушинський вважав, що шлях розвитку мови дитини будується на розвитку дитячого мислення, а воно в свою чергу, спирається на конкретні зорові образи, на наочність. В даний час психологічні умови формування у дітей молодшого віку мовних навичок і умінь теоретично обґрунтовані і перевірені експериментально в дослідженнях і навчальних посібниках. На думку Ш.Г. Амонашвілі дитина дуже вільно опановує мову в ранньому віці без спеціального навчання. Дворічна дитина вже в змозі вести

мовне спілкування з оточуючими його людьми. Дитина від народження успадковує якусь мовну функцію або мовну здатність. Ця функція синтезує в собі всі необхідні психічні закономірності, вона систематизує і виробляє способи мовотворчості, вона не потребує складних розумових операцій для розкриття закономірностей мови. Розумові операції виникають у дитини в результаті життєвого досвіду і діяльності навколишнього середовища, і поглиблюються, формуючись у міру оволодіння мовою.

Але ці розумові операції спрямовані не на досягнення закономірностей самої мови. Природжена мовна функція наділена специфічними здібностями: перша особливість полягає в тому, що її діяльність обмежена в часі. Саме в певний період потрібно забезпечити дитину необхідним умінням в навколишньому середовищі - умінням і здатністю навчатися. Через певний проміжок часу у дитини формується мова, мовний механізм, і функція втрачає свою значимість. Тому в той період, коли діє функція, дитина досить легко засвоює мову. В силу згасання мовної функції стає неможливим уподібнювати процес навчання іноземної мови процесу засвоєння мови. Тому варто скористатися могутністю мовної функції і не відмовлятися від навчання дитини іноземної мови в ранньому дитинстві. У дошкільному та молодшому шкільному віці природжена мовна функція поки що здатна діяти і якщо правильно організувати педагогічний процес з навчання іноземної мови, то вони можуть продовжити життя мовної функції.

Усі дослідники стверджують, що навчання має бути орієнтоване на психофізіологічні вікові особливості дітей. Доведено, що спеціальні заняття з іноземної мови можна починати з дітьми років 4-10, а після років 10 - марно сподіватися на позитивний результат. Найкраще починати вивчення іноземної мови у віці 5-8 років, коли система рідної мови добре засвоєна, а до нової мови вже сформувалося усвідомлене ставлення. Саме в цьому віці ще мало мовних штампів, легко перебудовувати свої думки на нову конструкцію і немає великих труднощів при вступі в контакт іноземною мовою. І якщо методична система побудована грамотно з лінгводидактичної і психолінгвістичної точок зору, то успіх в оволодінні запропонованим обмеженим мовним матеріалом і створення необхідних передумов для подальшого засвоєння іноземної мови забезпечені практично всім дітям.

Отже, ефект від занять іноземною мовою в молодшому шкільному віці неодмінно позитивно позначиться на розвитку дітей, культурі спілкування, впливатиме на активізацію всіх психічних функцій, розширить загальний кругозір дітей.

III. Про вивчення іноземної мови в молодшій школі

Чотирирічна початкова освіта розглядається як перший ступінь нової 11-річної школи, перед якою ставляться завдання, що відповідають світовим тенденціям розвитку освіти. На початковому ступені освіти відбувається становлення особистості молодшого школяра, виявлення і розвиток його здібностей, формування вміння і бажання вчитися, оволодіння елементами культури мовлення та поведінки.

Новий базовий навчальний план передбачає обов'язкове вивчення іноземної мови з 1 по 4 клас в початковій школі при 1-2-х годинах на тиждень у загальноосвітньому навчальному закладі і при 3-4 годинах у спеціалізованій школі. В основній школі (5-9 класи) на вивчення іноземної мови виділяється 2-3 години в тиждень (загальноосвітня школа), на старшому ступені навчання в школі (10-11 класи) вивчення іноземної мови також є обов'язковим і передбачає три рівні: рівень стандарту (з навчальним навантаженням 3 години на тиждень), академічний рівень (3 години), профільний (з навчальним навантаженням 5 годин на тиждень).

Таким чином, реалізується принцип безперервної мовної шкільної освіти в галузі вивчення іноземних мов, що відповідає сучасним потребам особистості і суспільства.

Той факт, що в 11-річній школі іноземну мову пропонується вивчати з 1 класу, є визнанням об'єктивно існуючого соціального інтересу до вивчення іноземних мов і підтвердженням важливості даного предмета для реалізації перспективних завдань розвитку особистості, таких, наприклад заходів, як зростання середнього рівня освіченості, підвищення вимог до загальної культури, формування готовності до міжнаціонального і міжкультурного співробітництва.

Оновлення змісту навчання іноземним мовам проявляється в тому, що відбір тематики і проблематики іншомовного спілкування орієнтований на реальні інтереси і потреби сучасних школярів з урахуванням різних вікових груп, на посилення діяльнісного характеру навчання в цілому.

Особливу увагу при відборі змісту навчання іноземним мовам приділяється соціокультурним знанням і вмінням, що дозволяє учням адекватно представляти культуру своєї країни в процесі іншомовного спілкування.

На першому ступені навчання (у 1-4 класах) реалізуються наступні цілі:

- сприяти більш ранньому залученню молодших школярів до нового для них мовного простору в тому віці, коли діти ще не мають психологічних бар'єрів у використанні іноземної мови як середовища спілкування, формувати у дітей готовність до спілкування іноземною мовою і позитивний настрій до подальшого її вивчення;

- сформувати елементарні навички комунікативних вмінь в чотирьох видах мовної діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі) з урахуванням мовленнєвих можливостей і потреб молодших школярів;
- ознайомити молодших школярів із світом зарубіжних однолітків, із зарубіжним пісенним, віршованим і казковим фольклором і з доступними дітям зразками дитячої художньої літератури на іноземній мові, яка вивчається;
- долучити дітей до нового соціального досвіду з використанням іноземної мови за рахунок розширення спектра соціальних ролей в ігрових ситуаціях, типових для сімейного, побутового, навчального спілкування; формувати уявлення про найбільш загальні особливості мовної взаємодії рідною та іноземною мовами, про звичаї країн, мова яких вивчається, що відповідають інтересам молодших школярів;
- формувати деякі універсальні лінгвістичні поняття, які спостерігаємо в рідній та іноземній мовах, розвиваючи цим інтелектуальні, мовні і пізнавальні здібності учнів.

Раннє навчання іноземної мови надає учням можливість:

- розуміти на слух мову вчителя, однокласників, основний зміст нескладних текстів з опорою на зорову наочність і мовну здогадку;
- брати участь в діалогічному спілкуванні: вести етикетний діалог і елементарний двосторонній діалог-розпитування в обмеженому колі ситуацій повсякденного спілкування;
- коротко висловлюватися на теми, відібрані для початкової школи, відтворювати напам'ять знайомі римовані твори дитячого фольклору;
- оволодіти технікою читання вголос, читати про себе навчальні та полегшені автентичні тексти, користуючись прийомами ознайомчого та вивчаючого читання;
- писати короткі привітання і особисті листи (з опорою на зразок) заповнити просту анкету про себе;
- правильно вимовляти і розрізняти на слух звуки, слова, словосполучення і речення іноземної мови, дотримуватись інтонації основних типів речень;
- оволодіти найбільш уживаною лексикою в рамках тематики початкового етапу, освоїти продуктивний лексичний мінімум в обсязі не менше 500 лексичних одиниць. Загальний обсяг лексики, включаючи рецептивний лексичний мінімум, становить не менше 600 лексичних одиниць;
- отримати уявлення про основні граматичні категорії мови, яка вивчається, розпізнавати вивчену лексику і граматику при читанні і аудіюванні і використовувати їх в усному спілкуванні;
- освоїти елементарні відомості про країну, мова якої вивчається.

Цілі, поставлені перед предметом «іноземна мова» має вирішувати методично грамотний вчитель, який володіє сучасними технологіями навчання іноземної мови, який знає психолого-педагогічні особливості учнів молодшого шкільного віку. Починаючи навчання з 1 класу, дуже важливо, щоб процеси виховання і розвитку учнів йшли в руслі сучасних методик.

Як відомо, кількість вчителів іноземної мови, які мають спеціальну підготовку для роботи з молодшими школярами, невелика. Разом з тим вміння грамотно навчати спілкуванню іноземною мовою молодших школярів, які ще не цілком володіють комунікативними вміннями рідною мовою - завдання досить нелегке і відповідальне. Любов до предмету в даному віці дуже тісно пов'язана з відчуттям психологічного комфорту, радості, потреби і готовності до спілкування, які створює вчитель на уроці.

Успішний початок навчання іноземної мови сприяє створенню високої мотивації до вивчення іноземних мов. Успіх навчання та ставлення учнів до предмету багато в чому залежать від того, наскільки цікаво та емоційно вчитель проводить уроки. Звичайно, в процесі навчання іноземних мов учнів молодшого шкільного віку велике значення має гра. Чим більш доречно використовує учитель ігрові прийоми, наочність, тим цікавіше проходять уроки, тим міцніше засвоюється матеріал.

У плані методичної наступності бажано забезпечити плавний перехід дітей з одного ступеня навчання до іншого, уникаючи втрат сформованих умінь і якомога менше травмуючи дітей. Легше всього цього можна досягти, якщо протягом всього курсу навчання іноземної мови дотримуватися єдиної стратегії навчання, яка забезпечує чітке формулювання і досягнення цілей навчання на кожному ступені при взаємодії між ними. Подібна взаємодія досягається через наскрізні програми та використання посібників, які послідовно ведуть дитину від дошкільного етапу до початкової школи і від початкової школи до середньої.

У цьому контексті більш перспективними слід визнати навчальні посібники, які побудовані на єдиній авторській концепції. Улюблений і знайомий навчальний посібник - це співрозмовник, «характер» якого дитина вже добре знає, з яким спілкуватися йому легше. Вчителям відомо, як важко і їм, і дітям переходити від одного НМК до іншого.

Нерідкі також випадки, коли замість тих НМК, які спеціально написані для даних умов навчання, вчитель вибирає більш звичні посібники. Наприклад, в загальноосвітніх школах часто використовуються підручники для шкіл з поглибленим вивченням мови або ж в 1-2 класах використовуються підручники класу для 5 класу. Це вкрай небажано, оскільки піддає ризику результат навчання.

Учитель, який розпочинає працювати за НМК, перш за все повинен добре познайомитися з тими теоретичними положеннями, які лежать в його основі. Тільки у випадку, якщо вчитель згоден з методичними поглядами авторів, він зупиняє свій вибір на НМК. Це особливо важливо, адже кожен з навчально-методичних комплектів ґрунтується на різних авторських концепціях, принципах, теоретичних положеннях, які визначають стратегію і тактику навчання мови. Кожен учитель, виходячи зі своїх власних особливостей, а також з можливостей своїх учнів, буде творчо підходити до процесу навчання, але творити він повинен всередині обраного ним НМК, не порушуючи його принципів. Останнім часом набули широкого застосування британські,

німецькі, французькі навчально-методичні комплекси, адже автентичні підручники забезпечують тих, хто вивчає іноземну мову, достатньою кількістю текстів з різної тематики.

Загалом автентичні тексти сприяють забезпеченню культурознавчої спрямованості навчання, а отже, реалізації соціокультурних цілей у системі шкільної освіти. Культурознавча спрямованість також ставить акцент на прилучення школярів до культури власної країни в процесі навчання іноземної мови. Переваги автентичних текстів в цьому плані очевидні.

Автентичний текст містить інформацію про культуру країни, де говорять певною іноземною мовою, він відбиває національну специфіку, без знання якої неможливо спілкуватися з іноземцями впевнено і повноцінно.

Автентичний текст несе в собі нову інформацію, яка є значущою і цікавою для учнів за умов, якщо зміст тексту відповідає їхнім потребам і інтересам. Такий текст викликає в учнів ту чи іншу реакцію, стимулює розумову діяльність. Автентичний текст, як правило, є типовим текстом певного жанру для усного чи письмового спілкування. Жанрова різноманітність текстів дозволяє вчити учнів сприймати інформацію з різних сфер життя, тобто сприймати і розуміти різні дискурси. До недавнього часу в середній школі для навчання аудіювання використовувались переважно тексти-оповіді та описи, що не є обґрунтованими. Учні, які вчилися сприймати текст такого типу, відчували труднощі при сприйманні пояснювальних текстів, що містять причинно-наслідкові зв'язки між подіями, фактами, явищами. Останні дають більше можливостей для активізації мовленнєво-мисленнєвої діяльності учнів, а мова комунікації може бути засвоєна лише як інструмент думки.

Автентичний текст відтворює природні обставини, характерні для реального життя носіїв мови. Якщо в такому тексті діють реальні персонажі, це надає йому емоційності та виразності. Все сказане стосується і підручників для початкової школи.

IV. Комунікативна спрямованість навчання іноземної мови на початковому етапі

Розкриття комунікативної мети навчання почнемо з розгляду специфіки навчального предмета «іноземна мова». У чому ж полягає специфіка цього предмета? Вона полягає в тому, що, **по-перше**, мова - рідна чи іноземна - служить засобом спілкування, засобом прийому та передачі інформації про навколишню дійсність в природних умовах соціального життя, і як така вона і повинна розглядатися при її вивченні в школі.

По-друге, при навчанні цього предметане передбачається особливий додаток знань про навколишню дійсність, в усякому разі, в умовах школи і, особливо на початковому етапі його вивчення, як це відбувається при вивченні школярами інших предметів, таких, як ботаніка, біологія, фізика, хімія, але розширюються уявлення про іншомовну культуру країни через мову, і розширюється загальний кругозір. Вивчення іноземної мови дає учням лише можливість опанувати засобами сприйняття і вираження думок про предмети, явища, їхні зв'язки і відносини за допомогою нової для них мови, яка виступає в двох формах: усній і писемній. Оволодіння цими формами спілкування і має входити в комунікативну мету навчання предмету «іноземна мова».

По-третє, мова, будучи засобом спілкування, потребує того, щоб її «тримали в робочому стані», тобто завжди готовою до використання у виникаючих ситуаціях спілкування. Тому оволодіння цією шкільною дисципліною неодмінно зв'язано з цілеспрямованою, чітко організованою практикою у вживанні засвоюваного матеріалу в усній і письмовій формах спілкування в тих умовах, які мають загальноосвітні навчальні заклади.

Зі специфіки предмета «іноземна мова» впливає, що учні повинні опанувати мовою, що вивчається як засобом спілкування, вміти нею користуватися в усній і писемній формах. Усна форма включає володіння розумінням усної мови на слух - аудіюванням і вираженням своїх думок іноземною мовою - говорінням. Письмова форма передбачає оволодіння графічною мовою, тобто розумінням друкованого тексту - читанням і використанням графічної системи для вираження думок - письмо.

Аудіювання, говоріння, читання і письмо - це види мовленнєвої діяльності, які повинні бути сформовані в учнів, щоб забезпечити можливість здійснювати спілкування в усній і письмовій формах.

В умовах навчання іноземної мови в загальноосвітньому закладі, зокрема на початковому етапі, повинні бути закладені міцні основи всіх видів мовленнєвої діяльності.

Чого ж можна досягти, навчаючи іноземної мови на початковому етапі в школі? Який може бути запланований результат, точніше, результати, тому що можна говорити про плановані результати по кожному з видів мовленнєвої діяльності - аудіюванню, говорінню, письму, читанні?

Плановані результати для розглянутого етапу навчання і класів, що входять в нього, відображені в вимогах до рівня володіння іноземною мовою («Мовленнєва компетенція») на початковому етапі у чинній програмі. Обсяг навчального матеріалу, включеного в НМК, за якими в даний час здійснюється навчання іноземних мов на початковому етапі, є достатнім, щоб закласти основи володіння кожним видом мовленнєвої діяльності на елементарному комунікативному рівні. Але для цього потрібно спрямувати зусилля вчителів і учнів на те, щоб відібраний матеріал був дійсно введений в пам'ять учнів, освоєний активно і зберігався б там, щоб учні могли користуватися ним тоді, коли виникає в цьому необхідність. Раціональне використання всіх компонентів НМК в кожному класі, а саме чітко спланована інтенсивна робота учня при використанні кожного з компонентів, як показує досвід кращих учителів, спеціально проведені спостереження та експериментальні дослідження з методики навчання іноземним мовам в школі на початковому етапі, дозволяє забезпечити засвоєння матеріалу в процесі здійснення виконуваних учнями мовних дій і підводить до планованих результатів.

Учень може навчитися розуміти мову на слух тривалістю до однієї хвилини. (Ми вжили слово «навчитися», адже оволодіння іноземною мовою можливе тільки при активному навчанні учня, активному аудіюванні, так само як і при активному говорінні, читанні і письмі). Це може бути розповідь, яку учні слухають в звукозапису або виконанні вчителя, яке відповідає основним вимогам, що пред'являються до текстів при комунікативно-спрямованому навчанні. Це активна участь в бесіді, проведеної на уроці, яка можлива лише за умови володіння розумінням мови на слух, коли говорить вчитель і учні по темах і ситуаціях, передбачених початковим етапом.

До кінця початкового етапу навчання іноземної мови в плані спілкування учень може: привітатися, привітати, попрощатися, відповісти на привітання, привітати з днем народження, привітати з Новим роком, звернутися з проханням, питанням, вибачитися, подякувати, попросити, запропонувати, запросити, привернути увагу, наказати зробити що-небудь, не дозволяти зробити що-небудь; висловити згоду, незгоду, бажання, небажання, несхвалення; повідомити співрозмовнику, хто він, де живе, навчається, яка його сім'я, чим займаються члени сім'ї, про своє хобі; описати зовнішність своїх близьких, друзів, школу, квартиру, будинок, вулицю, місто (село), де він живе; відповісти на питання, сам задати питання; спонукати співрозмовника до дії мовної і немовної.

Все перераховане можна розглядати як основу усного спілкування іноземною мовою, необхідну і достатню для розвитку та вдосконалення його на наступних етапах засвоєння іноземної мови в школі.

Чітка організація дій учнів з навчальним матеріалом, оснащення навчального процесу необхідними засобами, що стимулюють і забезпечують вирішення конкретних завдань, можуть вести до досягнення комунікативної мети і служити надійною основою, якою б не була вона елементарною, для

реалізації освітньої, виховної та розвиваючої функцій у навчанні іноземної мови вже на початковому етапі.

Формування навичок спілкування іноземною мовою починається з розуміння. Потім відбувається засвоєння потрібної лексики та вміння використовувати її в потрібній мовній ситуації. Формування навичок діалогічного мовлення важче, ніж монологічного. Тому важливо правильно сформулювати вміння вести діалог та враховувати наступні характеристики комунікативної ситуації:

- мотив, мету спілкування, мету мовленнєвої діяльності;
- опис обстановки, ролей учасників;
- зразок виконання мовленнєвої діяльності.

За темою «Знайомство» в гру можна ввести казкові персонажі. При цьому багаторазове повторення фраз типу «як тебе звати» не стає безглуздом. Потрібні спеціальні методичні прийоми, щоб домогтися кількісної мовної активності дітей в ситуації з діалогічним мовленням. Якщо діалог не зацікавив усіх дітей, то завдання поставлено не вірно. Потрібно виробити у дітей звичку до співучасті в бесіді, що є важливою якістю.

Необхідно, щоб у гру включалися всі діти.

При спілкуванні, у дітей формуються навички слухання.

Діти міняються ролями. Така колективна ситуація дозволяє вирішити навчальну задачу, тренувати виконання певних конструкцій, змушує всіх бути уважними та активними.

Потрібно створити ситуацію, гру, в якій дитині, для виконання ігрової дії, необхідно щось запитати або дізнатися.

Важливо, щоб в результаті колективного спілкування всі діти отримали результат.

Всі діалоги для зразка вчитель спочатку розіграє з ляльками. Діти повинні оволодіти достатнім мовним матеріалом, щоб у різних ситуаціях вибирати потрібні рішення. Ігрові правила повинні виключати можливість механічного повторення висловлювань. Так само важливо виробити інтерес до ігор. Вибір мовних засобів. Інтерес до гри повинен забезпечуватися за допомогою яскравих ситуацій.

З вищесказаного можна зробити висновок про те, що у формуванні комунікативних навичок більше уваги слід приділяти діалогічному мовленню, тому що воно важче, ніж монологічне. Так само необхідно виробити в учнів бажання співпрацювати, що стане запорукою успішної комунікації.

V. Особливості запровадження вивчення іноземної мови з першого класу

Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти іноземна мова впроваджується як обов'язковий предмет з 1-го класу в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів.

Тип навчального закладу	Кількість годин по класах			
	1	2	3	4
Загальноосвітній навчальний заклад	1	2	2	2
спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов	3	3	3	4

З педагогічної точки зору, на етапі початкової школи особливо важливо розвивати в дітей позитивну мотивацію до вивчення ГМ та інтерес до пізнання світу навколо, а також формувати здатність і готовність до іншомовного навчання на наступному етапі основної школи.

VI. Організація навчально-виховного процесу та навчально-методичне забезпечення учнів початкової школи (за рекомендаціями Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України)

У загальноосвітніх навчальних закладах може використовуватися лише те навчально-методичне забезпечення, що має відповідний гриф Міністерства освіти і науки України. Перелік рекомендованої літератури затверджується наказом Міністерства освіти і науки України та оприлюднюється через “Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України”. Із зазначеним переліком можна буде ознайомитись на сайті Міністерства освіти і науки України www.mon.gov.ua. Для учнів 1-го класу загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов підготовлені нові підручники та навчально-методичні комплекти. Навчальний зміст підручників укладено відповідно до програми і представлено розділами, що відповідають тематиці ситуативного спілкування.

Структура кожного підручника є чіткою і послідовною, вона відображає специфіку предмету іноземна мова, яка полягає у тому, що провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є не основи наук, а *способи діяльності* — навчання різних видів мовленнєвої діяльності: *говоріння, аудіювання, читання, письма*.

Перелік підручників для учнів 1-го класу загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови

1. «Англійська мова. 1 клас» (авт. Несвіт А.М.), ТОВ «Видавництво «Гене́за».
2. «Англійська мова. 1 клас» (авт. Карпюк О.Д.), ТОВ «Видавництво «Астон».
3. «Англійська мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови. 1 клас» (авт. Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.), ТОВ «Центр навчально-методичної літератури».
4. «Англійська мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови. 1 клас» (авт. Ростоцька М.Є., Карпюк О.Д.), ТОВ «Видавництво «Астон».
5. «Німецька мова. 1 клас» (авт. Паршикова О.О., Мельничук Г.М., Савченко Л. П., Сидоренко М. М, Горбач Л. В.), ТОВ «Видавництво «Грамота».
6. «Німецька мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням німецької мови. 1 клас» (авт. Скоропад Я.М.), ДП «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ».
7. «Французька мова. 1 клас» (авт. Чумак Н.П., Кривошеєва Т.В.), ТОВ «Видавничий дім «Освіта».
8. «Французька мова для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням французької мови. 1 клас» (авт. Клименко Ю.М.), ТОВ «Видавництво «Гене́за».
9. «Іспанська мова. 1 клас» (авт. Редько В.Г., Береславська В.І.), ТОВ «Видавництво «Гене́за».

Навчально-методичний апарат підручників враховує психофізіологічні особливості дітей кожного вікового періоду. Тому підручник з іноземної мови для 1 класу дещо відрізняється від підручників для наступних класів, оскільки шестирічна дитина ще не має досвіду навчання. Зміст підручника з іноземної мови для першокласника спирається на досвід, набутий маленьким учнем у дошкільний період. Зокрема, йдеться про елементарні знання дитини про себе та оточуючий світ, уміння розглядати й обговорювати зображене на малюнках, використовувати наочність і предмети в своїх коротких зауваженнях-повідомленнях; навички розмальовувати, вирізати, клеїти, ліпити, співати, танцювати, розповідати вірші, виконувати фізичні рухи за командою, спілкуватися з іншими дітьми і дорослими, виказувати різні емоції, розмовляти, змінюючи інтонацію, жестикулювати, розігрувати короткі сценки і, звичайно ж, грати в ігри.

1-й клас початкової школи розглядається як основний в постановці іноземної вимови, формуванні ритміко-інтонаційних навичок та звуко-буквених співвідношень.

35 годин, відведених програмою на вивчення іноземної мови в 1-му класі планується розділити на 2 півріччя: I півріччя - 16 годин для засвоєння основ

фонологічного аспекту мови; II півріччя - 19 годин на засвоєння звуко-буквених співвідношень.

В обох випадках оволодіння звуковою та буквеною системами іноземної мови відбувається на основі виділених авторами комунікативних одиниць, які повністю відповідають тематиці ситуативного спілкування та реалізують мовленнєві функції, запропоновані програмою з іноземної мови для 1-го класу.

Знайомство учнів зі звуковою системою іноземної мови повинно відбуватися на основі імітативно-ігрових технологій в умовах комунікативних ситуацій, що являють собою сукупність мовленнєвих та немовленнєвих умов, необхідних і достатніх для здійснення мовленнєвих дій. За принципом схожості типові комунікативні ситуації поєднані за сферами спілкування.

В програмі з іноземної мови для 1-го класу виділено найбільш відповідні сфери спілкування, а саме: *особистісна*, центром якої є сім'я, друзі, дозвілля, іграшки, тварини; *публічна*, що охоплює свята та традиції, пов'язані з ними; *освітня*, сконцентрована навколо знань предметів шкільного побуту.

Маленьким дітям важливо зрозуміти, що іноземна мова пов'язана з якимось іншим способом життя, з конкретними людьми, які живуть в іншій країні та користуються цією мовою. Так, при навчанні та підготовці формування звертання, прощання до знайомих та незнайомих людей в різних життєвих ситуаціях слід акцентувати увагу на значенні етикетних правил, правил рольового етикету, що впливає на процес взаємного розуміння людей, які виховувалися в різних культурах. Уже в початковій школі учень повинен знати як привітати друга, вчителя, які комунікативні одиниці можна використовувати, реагуючи на прості запитання типу «Як справи», в залежності від ситуації спілкування. Засвоївши як функціонує даний приклад в створеній комунікативній ситуації, учень легко переносить його в реальну ситуацію в класі, знайомлячись один з одним і представляючи своїх друзів.

Таким чином, саме комунікативна одиниця, що підлягає засвоєнню на уроці, визначає набір і черговість звуків для введення та тренування, а імітативно-ігрові технології сприяють формуванню в учнів всіх компонентів фонологічної компетенції, а саме: ритму, наголосу та інтонації.

Принцип міжпредметності реалізується при виконанні учнем завдань в робочому зошиті, де або запропоновано домалювати героїв, розмалювати їх, вирізати та зробити власну іграшку, яку вони будуть представляти на уроці, драматизуючи власну казку. Всі завдання робочого зошиту сприяють розвитку самостійної навчальної діяльності, вимагають від учнів творчого, індивідуального підходу до їх виконання.

Отже, 1-ше півріччя закінчується засвоєнням усієї звукової системи англійської мови і комунікативних одиниць, зумовлених тематикою ситуативного спілкування особистісної сфери (Я, мій друг, сім'я, іграшки).

У 2-му півріччі продовжується формування мовленнєвих вмінь за темами публічної та освітньої сфер спілкування з основним акцентом на вивченні звуко-літерних співвідношень. Засвоєння даних співвідношень не буде викликати труднощів у дітей, тому що вони вже знайомі зі звуками іноземної

мови. Новим буде порівняння звуку та літери з однієї сторони, і порівняння літер іноземної та української мов. До цього часу учні 1-го класу вже знають букви рідної мови і вміють читати, тому засвоєння літер іноземної мови буде значно легшим. Тут також будуть доцільними комунікативно-ігрові технології, за допомогою яких учні не тільки засвоюють всі букви алфавіту, але й відтворюють графічні образи слів та словосполучень, частина з яких вже була засвоєна раніше.

Закінчується 1-й рік навчання святом букваря, на якому учні демонструють отримані знання, уміння і навички в усній формі, на основі комунікативних завдань.

Для унаочнення процесу іноземної мови і закладання основ самооцінювання та самоконтролю учням пропонується заповнення елементів мовного портфолію, що відповідає сучасним Європейським стандартам вивчення іноземної мови у ранньому віці.

2-й рік вивчення іноземної мови передбачає не тільки більшу кількість годин, відведених на вивчення іноземної мови, але й збільшення тем ситуативного спілкування, особливо в публічній сфері (короткі відомості про своє місце, пори року, екскурсії). Сфери спілкування, які були позначені в 1-му класі, отримують поширене тлумачення, наприклад, до представлення членів сім'ї додається їх вік, описання зовнішності, до характеристики друзів додається опис їх одягу, улюблених іграшок, хобі і т.д.

Комунікативно-мовленнєвий розвиток учня 2-го класу продовжується в усній формі спілкування, тобто учень повинен навчитися сприймати і розуміти іноземну мову на слух і відповідно на неї реагувати. В цьому віці діти легко сприймають почуте, без труднощів розуміють на слух не тільки окремі слова, але й цілі комунікативні одиниці, об'ємні мовні відрізки, тому навчання аудіювання - розуміння мови, що сприймається на слух - є невід'ємним компонентом навчання комунікації. Воно складається з уміння диференціювати звуки, що сприймаються, інтегрувати їх в смислові комплекси, утримувати їх у пам'яті під час слухання, здійснювати можливе прогнозування і, виходячи із ситуації спілкування, розуміти отриману інформацію. Саме через аудіювання відбувається засвоєння мовленнєвої сторони мови, що значно полегшує оволодіння говорінням. Матеріалом для слухання у 2-му класі слугує не тільки жива мова вчителя на уроці, але й аудіозаписи джазових наспівів, дитячих віршиків, пісень, римівок, мікро-діалогів, міні-розповідей.

В 2-му класі розглядається цілеспрямована робота з читанням в 2-х напрямках - навчання техніки читання (читання вголос) та читання про себе. Вже в 1-му класі діти засвоїли англійський алфавіт, оволоділи елементарними знаннями про звуко-літерні співвідношення. Дитина починає усвідомлювати важливість мнемічної задачі для засвоєння навчального матеріалу, поданого вчителем. У цьому віці відбувається інтенсивне формування прийомів запам'ятовування, тому при формуванні вмінь читання необхідно використовувати прийоми активізації асоціативної пам'яті учнів, спроможних "зачепити" емоційну та інтелектуальну сфери дітей, посилити чуттєву основу

їх сприймання і допомогти їм більш яскраво закарбувати в пам'яті правила читання.

Навчання читання про себе іншомовних текстів покликане вирішувати певні комунікативні задачі, тому починаючи з молодшої школи слід навчати комунікативному читанню в послідовності: від комунікації - до читання і від читання - до комунікації. Перед тим, як діти перейдуть до читання надписів під малюнками, загадок, віршів, міні-розповідей, вони повинні будуть виконати нескладні комунікативні завдання: відповісти на питання учителя, сказати 1-2 речення про героїв, описати їхню зовнішність, припустити їх улюблений вид заняття і т.д. Комунікативні завдання після читання тексту вимагають в учня поширеної відповіді на питання, виразу за опорами (ключовими словами, малюнками)..

Навчання читання на комунікативній основі реалізує закладений в концепції інтегративний підхід, коли мовний і мовленнєвий матеріал, що вивчається, проходить через 3 основних аналізатори - слуховий, зоровий та моторний. Четвертий - динамічний аналізатор - додається під час навчання письма і тим самим остаточно закінчує формування мовних навичок та мовленнєвих вмінь.

Учні 2-го класу засвоюють навички техніки письма - графіки та орфографії. Саме у 2-му класі закладаються основи грамотного письма. Навчання письмового мовлення як самостійного виду мовленнєвої діяльності починається у 3-му класі і продовжується до закінчення початкової школи.

До закінчення навчання в початковій школі учень повинен навчитися не тільки грамотно скопіювати текст англійською мовою з дотриманням прийнятих норм графіки та орфографії, але й вставляти в нього слова та словосполучення згідно з навчальною ситуацією, а також самостійно писати лист обсягом не менше 8 речень.

В 3-4 класах значно ускладнюється тематика мовного та мовленнєвого матеріалу для говоріння. Крім невербальних моделей комунікативної поведінки, діти будуть вживати емоційно-забарвлені комунікативні одиниці розмовної мови, характерні носіям мови, які вони вивчили завдяки використанню автентичних прикладів іноземної мови (джазові наспіви, дитяча поезія, казки, оповідання тощо), та які вони будуть вживати під час відтворення власних діалогів, що моделюють реальне спілкування.

У 3-4 класах доцільно застосовувати ситуації, побудовані за принципом діалогу культур, а саме: ситуацій-уявних подорожей до визначних місць країни, мова якої вивчається, ситуацій-обміну думками, пов'язаних з обговоренням отриманих знань про національні реалії іншої та своєї культури, наприклад, про реалії шкільного життя, національні та родинні свята, світу дитячих захоплень тощо.

На відміну від 1 і 2 класів, в 3-4 класах збільшується доля самостійної роботи учня над мовним та мовленнєвим матеріалом, що дозволяє молодшим школярам реалізувати свої творчі здібності. Це не тільки індивідуальні завдання при виконанні пошукових завдань при читанні та письмі. На особливу

увагу заслуговує проектна робота як різновид творчої групової роботи молодших школярів. Завдання-проекти мають допомагати дітям під керівництвом учителя, а далі і самостійно створювати зміст своєї навчальної діяльності і засвоювати його в ході підготовки й захисту кінцевого продукту обраного проекту: колажу, альбому, сторінки з книги, постеру і т.д.

Все це сприятиме реалізації одного з провідних завдань середньої школи - навчати учнів успіху, у нашому випадку - вивчення і використання іноземної мови у міжкультурному спілкуванні.

З огляду на те, що майже всі стратегічні документи щодо вивчення іноземних мов, зорієнтовані на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, то більш детально ознайомитись із основними положеннями цього документу можна на сайтах: <http://www.coe.int>; www.britishcouncil.org.ua; www.goethe.de/kiev

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОІПОПП
Зам. №1221 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1